

Initiativärende. Kritik mot Statens institutionsstyrelse (SiS) bl.a. för att ett särskilt ungdomshem försummat att klarlägga om en yngling som vistades i hemmet var omhändertagen på någon sådan grund som anges i 3 § LVU

Beslutet i korthet: En 17-årig pojke blev omedelbart omhändertagen med stöd av 6 § LVU. Pojken placerades på en låsbar enhet vid Statens institutionsstyrelses ungdomshem Bärby. Av beslutet om omhändertagande framgick inte tydligt om pojken var omhändertagen på grund av sådana omständigheter som anges i 2 § LVU (miljöskäl) och/eller 3 § LVU (pojken egot beteende).

Placeringsenheten vid SiS får kritik för att inte ha dokumenterat upplysningar som socialförvaltningen hade lämnat per telefon. Ungdomshemmet får kritik för att ha placerat pojken vid en låsbar enhet utan att det stod klart att han vistades i hemmet på någon sådan grund som anges i 3 § LVU.

Bakgrund

Den 4–6 december 2012 inspekterade jag Skarpnäcks stadsdelsnämnd i Stockholms kommun (JO:s ärende dnr 6496-2012). Vid granskningen av personakter som rörde ungdomar som fick eller hade fått vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) uppmärksammades ett ärende som gällde den rumänske medborgaren AA, född 1995. I protokollet antecknades bl.a. följande:

Den 22 januari 2012 beslutade ordföranden i Sociala delegationen att med stöd av 6 § LVU omedelbart omhänderta AA som var hemmahörande i Rumänien. Samtidigt beslutades att vården skulle inledas vid Statens Institutionsstyrelses ungdomshem Bärby. Av en promemoria upprättad samma dag av socialjouren framgick bl.a. att AA hade gripits av polis den 21 januari 2012 misstänkt för att tillsammans med tre äldre landsmän ha tillgripit kläder. Han uppgav att han befann sig i Sverige för att söka arbete och att hans föräldrar var i Rumänien.

[...] Varken av beslutshandlingen eller av utredningen framgår om beslutet grundades på sådana omständigheter som avses i 2 och/eller 3 § LVU. Efter beslutet placerades AA på Bärby ungdomshem. Det var således av grundläggande betydelse att det inte rädde någon oklarhet om vad som var skälet till att AA hade omhändertagits med stöd av LVU. Att grunden för omhändertagandet inte angavs i beslutet angående AA var en brist i handläggningen.

Initiativet

Eftersom AA efter omhändertagandet placerades vid Bärby ungdomshem uppkom frågan om han där blev behandlad som om han var omhändertagen på sådana grunder som anges i 3 § LVU. Jag beslutade att utreda den frågan i ett särskilt ärende.

JO begärde att SiS skulle yttra sig över frågan om huruvida ungdomshemmet hade kunnat besluta om vård av AA vid en låsbar enhet.

Utredning

I ett yttrande anförde SiS bl.a. följande:

Utredning

SiS har tagit del av protokollet från JO:s inspektion. Vidare har synpunkter inhämtats från placeringsenheten vid SiS huvudkontor och Bärby. Därutöver har SiS tagit del av utdrag från myndighetens klientadministrativa system, KIA, avseende AA.

Yttrande

AA omhändertogs omedelbart den 22 januari 2012. Han placerades samma dag vid Bärby och skrevs ut den 10 februari 2012 för att utvisas till Rumänien.

Av SiS Riktlinjer LVU, Flik 4, framgår bl.a. följande.

Socialnämnden är enligt 3 kap. 13 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, skyldig att ge in beslut om omhändertagande och vård. Det bör särskilt observeras att enbart unga som vårdas enligt 3 § LVU (dvs. på grund av eget beteende) får placeras på låsbar enhet. Är det fråga om ett omedelbart omhändertagande, ska omhändertagandet grundas på omständigheter som anges i 3 § LVU.

SiS placeringsenhet har uppgett bl.a. följande

Den 22 januari 2012 (en söndag) kontaktades SiS placeringsjour av Stockholms socialjour som ansökte om plats för en ungdom, AA, som hade gripits av polis misstänkt för butiksstölder. SiS placeringsjour kontaktade Bärbys chefsberedskap med en förfrågan om plats och överlämnade den information som framkommit i samtal med socialjourens handläggare.

Stadsdelsnämndens ordförandebeslut enligt LVU inkom till SiS den 22 januari 2012. I beslutet angavs bl.a. att AA omedelbart skulle omhändertas med stöd av 6 § LVU med hänsyn till risken för den unges hälsa/utveckling samt att utredningen allvarligt kunde försvåras. Vidare angavs att placering skulle ske på Bärby, där vården med stöd av 11 § LVU skulle inledas. Rutan avseende var vården skulle inledas var inte ikryssad, men placeringsstället hade skrivits till på blanketten. Vidare var det inskrivet att den unge var omhändertagen enligt 6 § LVU samt 1 och 3 §§ LVU. Rutorna framför dessa fält var inte ikryssade. Även om två kryssrutor inte var ifyllda ansåg placeringsenheten att det fanns skäl för bedömningen att omhändertagandet var grundat på eget beteende då lagrummet var beskrivet vid sidan av rutorna. Socialtjänstens önskemål om en låsbar plats framstod därmed som adekvat.

Bärby har uppgett bl.a. följande

Vid institutionens kontakt med socialtjänsten den 22 januari 2012 framgick att AA hade gripits med tre äldre landsmän på grund av att de var misstänka för stöld. De äldre landsmännen blev anhållna och häktade medan AA omhändertogs omedelbart och placerades, på grund av sin ålder, inom SiS. Det framkom även

att socialtjänsten, förutom att grunda beslutet på att AA utsatte sin hälsa och utveckling för risk genom kriminalitet, även misstänkte att AA kunde vara utsatt för människohandel. Utifrån denna beskrivning utgick den som hade chefsberedskap vid institutionen från att beslutet om omedelbart omhändertagande grundades på både 2 och 3 §§ LVU. Ytterligare en omständighet som lades till grund för denna bedömning var att socialtjänsten ansökte om en låst plats vid SiS. Den 22 januari 2012 fattade institutionen beslut om inskrivning för AA. Samma dag vid 17.30 anlände AA till Bärby och då fattades beslut om intagning. Den 23 januari 2012 inkom socialjourens promemoria till institutionen. I promemorian fanns inga uppgifter som talade emot de tidigare erhållna uppgifterna som lagts till grund för beslutet om vård på låsbar enhet.

Bedömning

Efter kontakt med socialtjänsten var det både placeringsenhetens och Bärbys uppfattning att ordförandens beslut om omedelbart omhändertagande avseende AA grundade sig på hans eget beteende. Den information som mottogs framgår emellertid inte av SiS dokumentation vilket utgör en brist. Mot bakgrund av den information som socialtjänsten lämnade fanns det dock skäl att anta att beslutet om omedelbart omhändertagande grundade sig på 6 och 3 §§ LVU och ett beslut om vård på låsbar enhet skulle kunna fattas.

Rättslig reglering

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdomar ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Barn och ungdomar kan under vissa förutsättningar ges vård utan samtycke med stöd av LVU. Sådan vård kan beslutas på grund av brister i ett barns hemmiljö (2 § LVU) eller den unges eget beteende (3 § LVU).

Beslut om vård med stöd av LVU meddelas av förvaltningsrätten efter en ansökan av socialnämnden (4 § LVU). Socialnämnden får med stöd av 6 § LVU besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver ges vård med stöd av LVU och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem (12 § LVU). Om den unge vårdas vid ett sådant hem på någon grund som anges i 3 § LVU får han eller hon hindras att lämna ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras (15 § LVU). Den intagne får med stöd av 15 b § LVU ges vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Det finns inte något formellt hinder mot att någon som vårdas med stöd av 2 § LVU placeras vid ett särskilt ungdomshem. Då gäller emellertid inte bl.a. bestämmelsen i 15 b § LVU om vård vid en låsbar enhet (18 § LVU).

När en socialnämnd ansöker om inskrivning vid ett särskilt ungdomshem ska nämnden bifoga en kopia av eller annan underrättelse om det verkställbara beslutet (3 kap. 13 § socialtjänstförordningen, 2001:937).

Bedömning

När AA kom till det särskilda ungdomshemmet Bärby placerades han på en låsbar enhet. Placeringen förutsatte att han var omhändertagen på någon sådan grund som anges i 3 § LVU.

Beslutet om omhändertagande hade dokumenterats i en blankett som stadsdelsnämnden och även andra stadsdelsnämnder i Stockholms kommun åtminstone vid den tidpunkten använde. Enligt beslutet omhändertogs AA därför att det var sannolikt att han behövde vård med stöd av LVU och att rättens beslut om vård inte kunde avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa och utveckling och att "utredningen allvarligt försvåras" (se bilaga). I beslutet fanns det emellertid inte någon uppgift som gav ett tydligt svar på frågan om AA var omhändertagen på grund av sådana omständigheter som anges i 2 § och/eller 3 § LVU.

SiS har anfört att det fanns omständigheter som tydde på att nämnden ansåg att ingripandet hade föranletts av AA:s eget beteende, dvs. att omhändertagandet grundades på någon sådan grund som anges i 3 § LVU. SiS har därvid uppgett att stadsdelsförvaltningen (sannolikt en tjänsteman vid förvaltningens sociala jour) vid en telefonkontakt med SiS:s placeringsjour lämnade en upplysning om att AA bl.a. var misstänkt för att ha stulit kläder. Den kontakten har inte dokumenterats. Det framgår således varken vem som lämnade upplysningen eller några detaljer om vad som sades vid samtalet. Att samtalet inte dokumenterades är en uppenbar brist i handläggningen eftersom uppgifterna vid samtalet bidrog till beslutet att placera AA på en låsbar enhet.

Vård med stöd av 3 § LVU kan beslutas om den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroende-framkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Med brottslig verksamhet avses inte rena bagatellförseelser och inte heller enstaka andra brott som inte är av allvarlig art. Först vid en brottslighet som ger uttryck för en sådan bristande anpassning till samhällslivet att det kan sägas finnas ett vård- och behandlingsbehov kan det bli fråga om vård med stöd av LVU (prop. 1979/80:1 s. 583 och prop. 1989/90:28 s. 108).

AA var misstänkt för att tillsammans med andra personer ha stulit kläder för ungefär 16 000 kr i en butik. Det är inte självklart att det brottet gav uttryck för

en sådan bristande anpassning till samhällslivet att det fanns ett behov av vård med stöd av LVU.

Nämndens ingripande med stöd av LVU verkar också ha grundats på att det fanns farhågor för att AA var utsatt för s.k. människohandel. Jag vill understryka att jag inte tar ställning till om beslutet om omhändertagande över huvud taget hade kunnat grundas på en sådan omständighet.

Det har givetvis inte varit ungdomshemmets uppgift att avgöra om beslutet om omhändertagande var riktigt i sak. Ungdomshemmet har dock varit skyldigt att senast före beslutet om placering vid en låsbar enhet kontrollera vad som var grunden för placeringen av AA.

En placering vid en låsbar enhet utgör ett stort ingrepp i den unges fri- och rättigheter. Med hänsyn till de särskilda rättssäkerhetskrav som gör sig gällande i ett sådant ärende får det inte råda osäkerhet om vad som är anledningen till placeringen vid ungdomshemmet. Eftersom beslutet om omhändertagande var oklart och omständigheterna i övrigt inte gav något entydigt svar på frågan anser jag att SiS inte hade underlag för att behandla AA som om han var omhändertagen på grund av "eget beteende". Ungdomshemmet gjorde därför fel när AA placerades vid en låsbar enhet.

Sammanfattningsvis ska SiS, placeringsenheten, kritiseras för brister i dokumentationen, och SiS, Bärby ungdomshem, kritiseras för att ha placerat AA vid en låsbar enhet utan att det stod klart att han vistades i hemmet på någon sådan grund som anges i 3 § LVU.

Det grundläggande felet i ärendet är att stadsdelsnämndens beslut om omhändertagande var utformat på ett bristfälligt sätt. Jag har i min tillsynsverksamhet vid flera tillfällen noterat liknande brister i andra ärenden. Det kan finnas skäl för mig att återkomma till saken i mitt kommande yttrande över det slutbetänkande från Utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2015:7) som för närvarande är föremål för remissbehandling.

Jag finner skäl att skicka en kopia av detta beslut till Skarpnäcks stadsdelsnämnd och till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för kännedom.

Ärendet avslutas.